

Socialnämnden
Tjänsteskrivelse till socialnämnden

Datum:
2020-10-05

Diarienummer:
SCN-2020-00525

Handläggare:
Ulf Eiderbrant

Delrapport insats Sofia – Förbättra för barn i familjer med missbruk

Förslag till beslut

Socialnämnden beslutar

1. **att** godkänna rapport enligt **bilaga 1** och lägga den till handlingarna.

Ärendet

Insats Sofia är en familjeinriktad samtalsserie för familjer där någon av föräldrarna har ett allvarligt riskbruk av alkohol eller droger. Insatsen är tänkt som en tidig insats och ska pågå parallellt med en utredning om barnen. Projektet påbörjades i september 2018 och ska pågå till september 2021 med eventuellt en fortsättning i ordinarie verksamhet.

Projektet är finansierat genom fonden för sociala investeringar. En redovisning av kostnadsbesparingar med projektet ska lämnas med slutrapporten med projektet under nästa år. Aktuell rapport är en delrapportering av projektet, se **bilaga 1**.

Föredragning

Socialnämnden beviljades av kommunstyrelsen i april 2018 projektmedel ur fonden för sociala investeringar till insats Sofia – förbättra för barn i familjer med riskbruk och beroende. Projektet är treårigt och startade den 1 september 2018. Enligt riktlinjerna för sociala investeringar ska insatsen regelbundet följas upp och efter avslutad projektperiod ska insatsen utvärderas utifrån de aspekter som är angivna i projektplanen.

Insatsen förväntas ge en besparing genom minskade kostnader för andra insatser. Beräknade besparingar finns redovisade i projektplanen liksom en redovisning av den

återbetalning av projektmedel som ska göras utifrån redovisat resultat. För insats Sofia är återbetalningen av projektmedel beräknad på besparingar genom minskning av andra mer kostnadskrävande insatser för några av de föräldrar och barn som deltar i insats Sofia. Insats Sofia förväntas vara en förebyggande insats som ger familjen verktyg till att prata om svårigheterna i familjen och hjälper föräldrarna att uppmärksamma barnens behov. Förväntade effekter av projektet är minskat behov av placering av familjer med aktuell och problematik och även minskat behov av placering av berörda barn. I projektplanen så är besparingarna uppskattade till 1,5 miljoner kr per år. I projektets återbetalningsplan ska projektmedel återbetalas genom minskning av kommunbidraget med drygt 1 miljon kr per år under fem år.

Insats Sofia är ett samarbete mellan socialförvaltningens vuxenenheter och barnenheten. En familj kan aktualiseras både genom beroendeenheterna inom avdelning vuxen eller via mottagningsenheten inom barn och ungdom myndighet. Syftet med samarbetet är att arbeta tillsammans med familjen för att ge bästa stöd till barnen.

Projektet har varit igång i två år. Verksamheten har haft lite inledande svårigheter med att rekrytera medarbetare. Starten försenades därför till januari 2019. Implementering av verksamheten och samverkan med handläggarna i berörda verksamheter i förvaltningen har varit en viktig del i projektarbetet. Ett avtal har tecknats med Uppsala universitet om hjälp med uppföljning genom intervjuer med deltagarna.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse, daterad den 5 oktober 2020
- Bilaga 1, Delrapport avseende perioden 2018-09-01 - 2020-08-30

Socialförvaltningen

Tomas Odin
Direktör

Socialförvaltningen
Rapport

Datum:
2020-10-05

Diarienummer:
SCN-2020-00525

Handläggare:
Helene Andersson

Förbättra för barn i familjer med riskbruk/beroendeproblem - Sofiamodellen

Delrapport avseende perioden 2019-09-01 - 2020-08-30

Innehåll

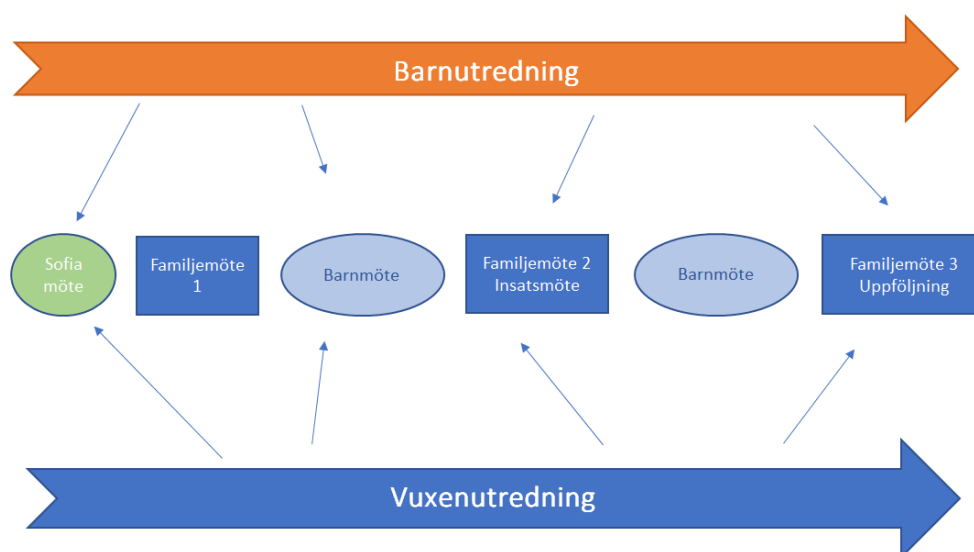
Beskrivning av projektet.....	3
Bakgrund	3
Syfte med projektet	4
Målsättning med projektet	4
Projektgrupp	4
Beskrivning av projektets deltagare	4
Effektmål och uppföljning	5
Resultatredovisning för 2019–2020.....	5
Måluppfyllelse utifrån innehållet i Sofiamodellen	6
Resultat i förhållande till effektmål	8
Implementeringen i verksamheterna.....	8
Följsamhet till tids och aktivitetsplan	10
Följsamhet till budget.	10
Fortsatt planering av verksamheten under det sista projektåret	11

Beskrivning av projektet

Projektet ”Sofiamodellen” är ett treårigt projekt som startade 2018-09-01. Projektet är en social investering och projektägare är socialnämnden. Utföransvaret vilar på socialförvaltningens barnenheter och beroendeenheter gemensamt.

Sofiamodellen är en modell för samarbete mellan barnenheter och beroendeenheter inom ramen för barnenheternas utrednings- och insatstid i familjer där det finns riskbruk/beroende av alkohol eller droger. Modellen består av 5 gemensamma möten. Projektet är utförligt beskrivet i projektplanen från 2018, KSN 2018-0690.

Schematisk beskrivning av arbetet i Sofiamodellen:

Arbetet inleds med ett planeringsmöte med projektets processledare tillsammans med familjens handläggare från barn och vuxen. Mötet går under namnet Sofiamöte.

Det andra mötet sker tillsammans med familjen och handläggarna. Arbetsmetoden och syftet med träffarna med familjen presenteras och familjen ges en introduktion till beroendet som en familjesjukdom. Efter det första familjemötet fortsätter arbetet med barnmöten och ytterligare familjemöten. Det tredje familjemötet avslutar samtalsserien. Det samtalet innehåller en uppföljning och en dialog med familjen om behovet av fortsatta insatser.

Bakgrund

Arbetsmodellen togs fram i projektet Växa och må bra 2016–2017, projekt genom Nationell Samling för Psykisk Hälsa, tillsammans med socialsekreterare/behandlare/föräldrar och ungdomar med egen erfarenhet av socialtjänsten i Uppsala kommun.

Projektet har också en bakgrund i en nationell satsning för att uppmärksamma barn som anhöriga till missbrukande föräldrar. I Uppsala län genomfördes en utbildnings-satsning i samverkan mellan regionförbundet och Uppsala kommun som riktade sig till personal inom missbruksvården.

Barn till missbrukande föräldrar är en identifierad riskgrupp för egna sociala svårigheter i livet. Insatser som riktas till att stärka skyddsfaktorer för barnen med att

uppmärksamma barnens situation och att stärka föräldrarnas förmåga att hantera familjens situation bedöms kunna ge barnen bättre möjligheter att klara livet utan allvarliga sociala svårigheter.

Syfte med projektet

Insatsen syftar till att minska riskfaktorer i familjen och att stärka skyddsfaktorer kring barnet. Beroende är en sjukdom som berör hela familjen. För att bryta en negativ utveckling är det viktigt att hela familjen får hjälp. Barnen behöver ges särskild uppmärksamhet och möjlighet att komma till tals. Med Sofiamodellen är förhoppningen att socialtjänsten ska kunna nå familjerna i ett tidigare skede och att en negativ utveckling ska kunna brytas.

Under projekttiden ska modellen prövas och implementeras i de fyra barnenheterna och de två beroendeenheterna samt i respektive mottagning.

Målsättning med projektet

Den övergripande målsättningen är att insatsen ska minska risken för en negativ social utveckling för barnen, att berörda barn ska fullfölja grundskola och gymnasieskola och i vuxen ålder leva ett självständigt liv med god hälsa. Det finns starka samband mellan missbruk i familjen under uppväxten och en negativ social utveckling.

Sofiamodellen har beviljats projektmedel ur fonden för sociala investeringar. Det innebär att projektet förväntas ge ett mervärde med vissa minskade kostnader för samhället på sikt men också i närtid. Vinsten kopplats till de personer som deltar i projektet och tack vare insatsen kan klara sin situation bättre, och därigenom undviks sociala kostnader för insatser eller bidrag. I projektplanen redovisas ett antal effektmål med projektet som främst handlar om förbättrat välmående för barnen och förhindrande av en negativ utveckling. Projektet ska generera kostnadsbesparingar för socialtjänst och skola med förbättrad skolnärvaro och minskat behov av placeringar för de barn och familjer som deltar i projektet.

Projektgrupp

Projektgruppen består av tre medarbetare. En projektledare 50 procent och två processledare på vardera 50 procent. Processledarna har en grundanställning inom avdelning vuxen respektive avdelning barn och ungdom myndighet.

Projektet leds av en styrgrupp som funnits med sedan det tidigare projektet Växa och må Bra (2016–2017). Styrgruppen består av representanter från socialförvaltningens avdelning barn och ungdom myndighet och avdelning vuxen samt en representant från arbetsmarknadsförvaltningen. Arbetsmarknadsförvaltningen är delaktig som samarbetspart då många av familjerna har försörjningsstöd.

Beskrivning av projektets deltagare

Rekrytering av familjer

Målgruppen är barn (0–12 år) och deras familjer som utreds inom barnenheterna efter en anmälan om missbruk hos föräldrarna. Nedan beskrivs tre olika typer av ärenden där Sofiamodellen är tillämplig:

Typ 1. Familjer där barnen är aktuella för utredning/insats på barnenhet och förälder är aktuell på beroendeenhet för utredning/insats. I dessa ärenden ska *alltid* Sofiamodellen tillämpas.

Typ 2. Barnen är aktuella för utredning på barnenhet p g a anmälan om missbruk i hemmet där föräldern *inte* är aktuell på beroende. Här deltar handläggare på beroendeenhet med stöd/information utifrån sin beroendekompetens i inledningskedet och för att kunna ta emot eventuell ansökan om stöd från föräldern.

Typ 3. Förälder med missbruk aktuell på myndighet beroende där barnen ej är aktuella. Här skickas anmälan till barn, som då kan öppna utredning. I sådana fall blir det ett Typ 1-ärende.

Effektmål och uppföljning

I projektplanen beskrivs kortsiktiga och långsiktiga effekter med projektet. Utfall av projektet och måluppfyllelsen följs upp fortlöpande under projekttiden och efter projekttiden görs en uppföljning av angivna mål. I projektet ingår uppföljning av processerna resursåtgång, aktiviteter och prestationer. Resursåtgång innebär uppföljning av projektets kostnader avseende personal och omkostnader. Aktiviteter avser rekrytering av deltagare i projektet, genomförda samtalsserier samt insatser för att implementera projektet, t.ex. utbildning av personal. Prestationer avser direkta resultat med projektet avseende upplevelser av projektet hos deltagarna och effekter av insatserna. En slutlig utvärdering av projektet kommer att redovisas efter projektets slut. Så här långt med knappt två år med pågående samtalsserier så ges en redovisning nedan av uppnådda resultat.

Resultatredovisning för 2019–2020

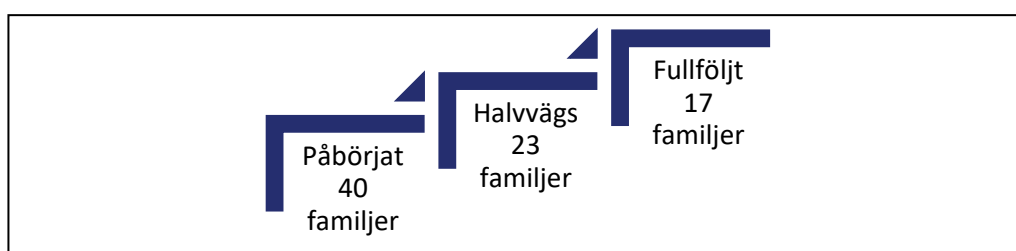
Antal familjer år 1 och 2

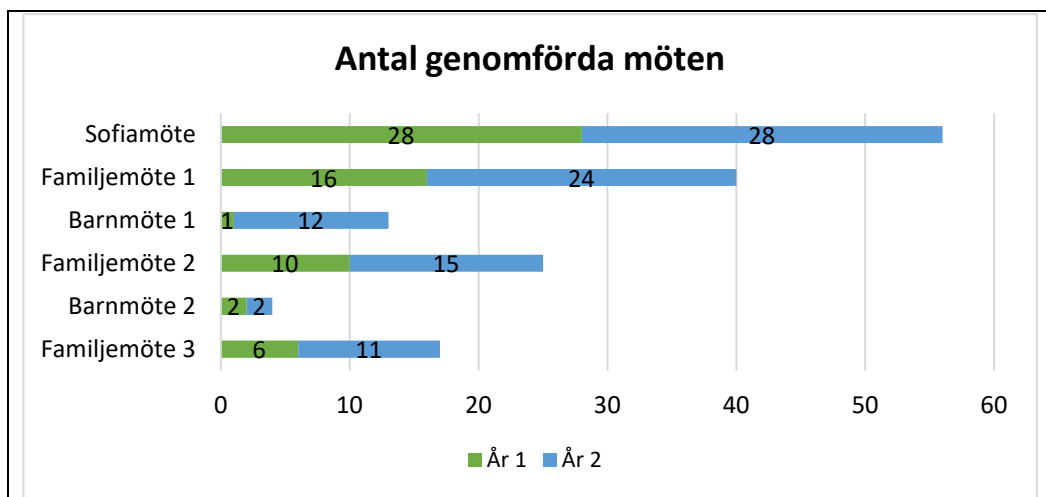
Första halvåret ägnades åt information, utbildningar i modellen samt att ta fram en gemensam rutin för barn och beroendeenheterna. Den beslutades och blev klar under hösten 2018. I januari 2019 kom familjearbetet igång på allvar.

Antal familjer i Sofiamodellen 2019-01-01 - 2020-06-30

Förfrågningar om 56 familjer ur målgruppen har tagits upp på Sofiamöten med handläggare (men utan familjen). Av dem gick 40 vidare till deltagande i ”Sofiaprocessen”. Av dem har hittills 17 familjer fullföljt hela samtalsserien. Det innebär att 43 procent av familjerna som har påbörjat Sofiaprocessen har fullföljt hela samtalsserien. Se figuren ned:

Antal familjer som påbörjat och som hittills fullföljt samtalsserien

Ovanstående tabell redovisar antal genomförda möten i Sofiamodellen med familjemöten och Sofiamöten.

Barnmöte 1 har ökat mycket senaste året. Beakta att hälften av barnen är för små för barnmöten.

Måluppfyllelse utifrån innehållet i Sofiamodellen

Här redovisas:

1. Barnens resultat i en enkät från familjemöte 1. (se bilaga 1)
2. En sammanställning från fem intervjuer med beroendehandläggare som genomfört barnmöten. (se bilaga 2)

Barnen blir lyssnade på, synliggörs och ges stöd efter behov

Barn som deltar i Familjemöte 1 får åldersadekvat information kring beroende, tillsammans med hela familjen. Barnboken finns tillgänglig och delas ut vid behov. Barnens medverkan vid familjemöten har ökat under året. Processledarna upplever att med barnens medverkan blir det ett tydligare barnfokus under hela mötet. Barnen är ofta aktiva och pratar. Att barnen kommer till tals bekräftas av barnens enkätsvar från familjemöten. Det bekräftas av barnen som själva skattat att de känner sig lyssnade på och att de får tillräckligt med information under mötet, men att det är lite jobbigare att prata om alkoholen. De barn som medverkat i barnmöte får möjlighet att fundera mera fritt om vad de undrar över och hur de mår. Även här finns barnboken tillgänglig.

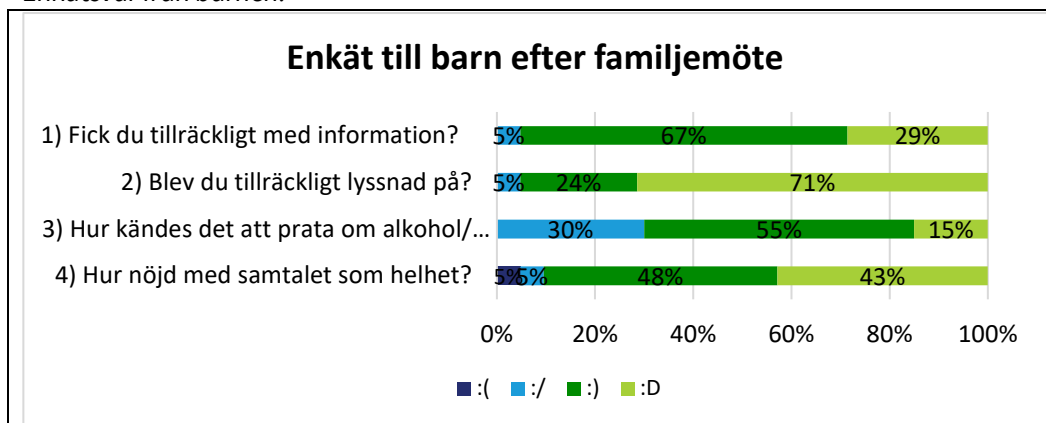
För beroendeenhetens handläggare är enskilda samtal med barn om föräldrarnas missbruk i många fall nytt. Här är några reflektioner från handläggarna om samtal med barnen:

”Kändes bra att prata med barnen och få deras version – blev känslösamt och fick deras tankar. Kände att jag blev berörd.

”Jag upplevde att alla barn kände en lättnad när mötet hade genomförts. Tolkade att de fick en stund att prata fritt, vilket var skönt för dem. Gav barnen en chans att uttrycka tankar och idéer. Tror barnen upplevt att någon lyssnade på dem och tog emot deras berättelse. Jag var positivt överraskad att det kändes så bra.”

Enkät svar från barnen:

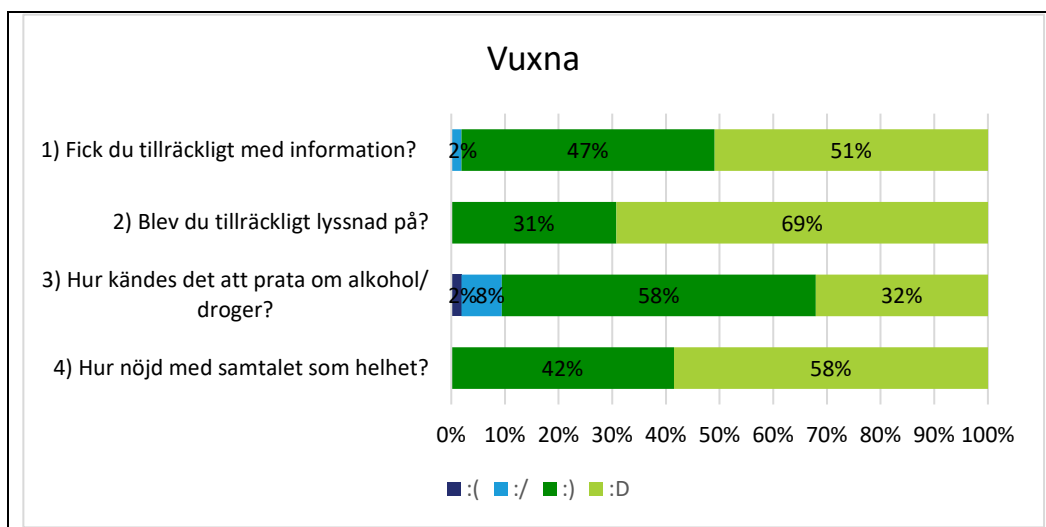

Familjen får stöd med att prata om beroende-problemen tillsammans

Familjemöten

Redan i familjemöte 1 när beroendehandläggaren berättar om beroende i allmänhet och hur det kan påverka familjen, får familjemedlemmarna börja formulera hur det ser ut i den egna familjen. Att öppna upp och börja prata med varandra finns alltid med som en naturlig del.

Nedanstående tabell är en redovisning av föräldrarnas enkät svar efter familjemöte 1.

På samma sätt som barnen så ger föräldrarna lägst positiva svar på frågan om att prata om alkohol/droger, fråga 3.

Kommentarer från en förälder:

”Jobbigt att prata om alkoholen - men bra och nödvändigt”

Familjemedlemmar tar emot fler insatser för sina problem

Vår bedömning var att vi borde se en ökning av öppenvårdsinsatser efter samtalsserien för berörda föräldrar, med en beroendehandläggare närvarande vid samtalen. Beroendehandläggaren kan ofta bättre än barnhandläggarna ge information om behandlingsinsatser, samt även information om stöd till anhöriga.

Beroendehandläggaren kan också vägleda till insatser inom vuxenheterna. En datadragning visar nu preliminära siffror som bekräftar vår bedömning: Av de 13 familjer som har fullföljt har öppenvård beviljats för fem föräldrar (38 %). I övriga 38 familjer har endast sex föräldrar beviljats öppenvård (15 %)

Resultat i förhållande till effektmål

När det gäller mätning av effektmålen har flera av målen byggts på enkätsvar från familjemedlemmarna när det gäller deras psykiska hälsa och familjeklimatet både före och efter Sofiamodellen.

Här har vi stött på stora svårigheter med att få in svar på enkäterna. Vi har prövat olika sätt; skicka hem enkät med svarskuvert, ta med enkät till familjemötena och påminnelser. Vi har fått in svar från en familj med nästan kompletta svar på enkäterna före och efter. Vi fortsätter jobba på att få in svar på enkäterna men har också funderat på alternativ som komplettering. Vi har valt att ta hjälp av Uppsala universitet och har tecknat ett avtal med Institutionen för folkhälsa och vårdvetenskap för att få deras hjälp med att genomföra intervjuer med föräldrar och barn. Det kommer att bestå av tre delar: barnintervjuer, föräldrantvjuer samt en ekonomisk beräkning utifrån sociala investeringar. Intervjuerna kommer att pågå mellan oktober 2020 fram till mars 2021.

De effektmål som bygger på datasammanställningar ur journalsystemet har en fördröjning då mätmöjligheterna är ett respektive två år efter avslut. Därför är det inte möjligt att ta med den typen av sammanställningar i den här rapporten. Redovisning av datasammanställningar och intervjuer med deltagare kommer att vara en del i slutrapporten av projektet.

Implementeringen i verksamheterna

Rutin för arbetet

En gemensam rutin för barnenheterna och beroendeenheterna togs fram det första halvåret i projektet. Den har generellt fungerat bra sedan dess och förfrågningar från barnenheterna har strömmat in till projektet. Medverkande beroendehandläggare till familjesamtal och barnsamtal har utsetts.

Väntan på handläggare

Processledare och barnhandläggare har upplevt svårigheter med flödet för familjer som väntar på deltagande i Sofiamodellen. Vid hög belastning på beroendeenheterna eller barnenheterna uppstår väntetider för att få en handläggare utsedd. Då uppstår en olycklig obalans där barnutredningen pågår i väntan på vuxenhandläggare. Från projektets sida ser vi tydligt att när väntan på handläggare blir lång, leder det till fler avbrutna processer. Ett dilemma vi behöver lösa tillsammans inom socialförvaltningen under året.

Tajming viktig för motivationsarbetet

Barnhandläggarna har också lyft upp frågan att tajmingen med familjerna är viktig, speciellt där föräldrar är ambivalenta till förändring. Handläggarnas erfarenhet är att

om man snabbt möter upp familjerna har man lättare att motivera till stöd och insatser.

Hur många av handläggarna av har medverkat i samtalsserien med en eller flera familjer?

Vid mätning i oktober 2020 var det 24 handläggare inom barnenheterna som hade medverkat i familjesamtal. I genomsnitt hade handläggarna medverkat i samtal med två till tre familjer. Variationen mellan handläggarna är stor, från en till åtta familjer. Totalt var det 60 procent av handläggarna som hade medverkat i familjesamtal.

Inom beroendeenheterna var 26 handläggare, 70 procent, som hade medverkat i familjesamtal. Sofiamodellen. Snittet var tre till fyra familjer per handläggare och en variation på en till sju familjer.

Resultatet är att en stor del av handläggarna har medverkat i Sofiasamtalen men inte alla och många önskar mer erfarenhet och rutin.

Enkät svar från handläggarna om vilka styrkor de ser med Sofiamodellen (September 2020):

Svaren redovisas med de fyra vanligaste temana, avseende barnen:

Skuldavlastande

'Att det blir tydligt fokus på att missbruket hos föräldern som är problemet och att det inte är deras fel'; 'tar bort skam'

Barnen blir hörda

'Barnets upplevelser blir pratbara'; 'möjlighet att ställa frågor om beroendet'

Förståelse hur beroendet påverkar dem

'Får hjälp med förståelse för hur det påverkar dem, mer motiverande till insatser för barnen'

Information om beroende

'Får info om föräldrarnas situation och vem som hjälper'

De fyra vanligaste temana avseende föräldrarna:

Att börja prata om riskbruk/beroende:

'Tydlighet kring beroendet'; 'Familjen får samma bild av beroendet och får hjälp att prata om det'

Hjälp att se barnens behov

'Föräldern får information om hur deras konsumtion av alkohol/narkotika påverkar barnen'; 'Stöd att prata om beroende med barnen'

Närhet till stöd/insatser

'Föräldern med missbruk har en egen handläggare att vända sig till och barnet får ha mig mer för sig själv'; 'Stor hjälp att få stöd i att beskriva beroendesjukdomen, att inte bara bli dömd'

Familjeperspektiv:

'Hela familjen får stöd kring missbruket redan under utredningstiden'; 'färre möten'; 'Får hjälp med beroendet' och föräldraskap samtidigt'

Reflektion: Enkätsvaren visar att implementeringen när det gäller förståelsen av Sofiamodellens viktiga delar har kommit långt, vilket är glädjande!

Följsamhet till tids och aktivitetsplan

Covid 19, hur har vi påverkats?

Mer utdragna Sofia-processer och fler blev avbrutna p.g.a. familjer uteblev i högre utsträckning.

Genomförda aktiviteter hösten 2019/våren 2020

I september 2019 genomfördes en inspirationsdag med tema barn som lever i familjer med riskbruk / beroendeproblem.

Uteblivna aktiviteter

I december 2019 planerades ett analysseminarium med tema kring hinder och möjligheter i barnmöten som tyvärr fick ställas in p g a ansträngt läge på enheterna. Vi träffade en barnenhet för ett kortare möte i ämnet.

Under våren 2020 planerades en temadag om beroende /skam/ stigma. Den fick ställas in p.g.a. vårens coronarestriktioner. Vi planerar nu en digital variant under vintern 20/21.

Följsamhet till budget. Redogörelse för eventuella avvikelser och konsekvenserna av dessa.

Projektet är beviljade 4,335 mkr, 1,445 mkr/ år. Projektet rekvirerar pengar varje halvår. Projektet har under det första året hållit sig inom ramen för projektets budget med god marginal. Inför sista året finns 2 118 522 kr kvar. Konferenskostnader har blivit märkbart lägre p g a Covid-19.

Specificerade kostnader för projektet för år 1 respektive år 2 presenteras nedan i kr:

Kostnader	År 1	År 2	År 3
Kostnader för arbetskraft	1 019 848	954 170	
Hyra/ lokalkostnader	16 356	5 829	
Övriga verksamhetskostnader	80 183	15 317	
Övriga tjänster	26 850	97 925	
Totalt	1 143 237	1 073 241	2 118 522

Fortsatt planering av verksamheten under det sista projektåret

Sista året i projektet innebär bland annat ett år av summering, uppföljning och diskussioner om hur vi kan förvalta det vi uppnår under projekttiden. Under sista året kommer vi också att utveckla barnmöten och sträva efter att öka andelen fullföljda familjer. Vi ska även snabba på processen och få med handläggare från vuxen-enheterna tidigare. Ett viktigt arbete är också att få fram föräldrar och barn för intervjuer samt förse universitetet med de data de behöver för de socioekonomiska beräkningarna.